

6

Eindverslag informateurs

Aan de orde is de voortzetting van het **debat over het eindverslag van de informateurs**.

De voorzitter:

Het woord is aan de heer Wilders van de PVV.

Ik verzoek de fracties van de PvdA en de VVD, hun fractievoorzitters, die hier heel lang het woord hebben gevoerd, te vragen om hierbij ook aanwezig te zijn.

De heer Roemer (SP):

Voorzitter. Ik stel als punt van orde voor dat we pas beginnen als de heren er zijn.

De voorzitter:

De heer Samsom is inmiddels binnen. We wachten even op de heer Rutte.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De voorzitter:

Dank, mijnheer Rutte, dat u ook aanwezig bent.

Het woord is aan de heer Wilders.

De heer Wilders (PVV):

Voorzitter. Dallas komt terug op televisie, Citroën brengt de deux chevaux opnieuw op de markt en ook de Nederlandse politiek gaat terug in de tijd. Wij gaan terug naar de jaren negentig en wij doen alsof Pim Fortuyn een boze droom is geweest die wij weer snel willen vergeten. Wij gaan met dit retrokabinet terug in de tijd. Terug naar de tijd van Paars. De puinhopen van Paars zijn voorbij en na Paars I en Paars II komt Paars III er nu aan. Zelfs de sociale partners komen onder het stof vandaan en juchten opnieuw bij de terugkeer van het poldermodel. Alles wordt weer net als vroeger, zo denkt Paars.

Maar er is geen twijfel mogelijk. Rutte II is één grote aanval op de middenklasse.

De heer Pechtold (D66):

Waar was de heer Wilders in de tijd van Paars?

De heer Wilders (PVV):

De puinhopen aan het opruimen.

De heer Pechtold (D66):

Nee, toen was de heer Wilders lid van de VVD en steunde het paarse kabinet.

De heer Wilders (PVV):

Het werd een grote puinhoop. Daarom verzetten wij ons nu tegen Paars III.

De heer Pechtold (D66):

Ik snap dat je in een korte voorbereiding iets over het hoofd kunt zien over je eigen verleden, maar om nu mensen die daar geen van allen bij betrokken zijn geweest ... Mijnheer Rutte, u was toen geloof ik geen Kamerlid. Nee, de enige die toen Kamerlid was, was de heer Wilders.

(geroffel op de bankjes)

De heer Wilders (PVV):

Het was in Paars I en Paars II een grote puinhoop die wij niet terug moeten krijgen in Nederland. Dat zegt ook het Kamerlid dat als enige daarover recht van spreken heeft.

De voorzitter:

Gaat u verder.

De heer Wilders (PVV):

Ik zei het al, er is geen twijfel over mogelijk. Rutte II is één grote aanval op de middenklasse. Dit kabinet heeft dringend geld nodig voor zijn Griekse hobby. Waar kun je dat geld beter halen dan bij de ruggengraat van werkend Nederland? De mensen die elke dag vroeg opstaan en in de file staan, de mensen die dit land op gang houden, die hopen op een kleine beetje meer geld in hun portemonnee en iets meer tijd om door te brengen met hun gezin. Ofwel de Nederlandse middenklasse.

Ik moet het ze wel nageven. Creatief zijn ze wel. Zet een paar mannen aan het werk in een bijzaaltje van de Tweede Kamer en geef ze als opdracht: pers Henk en Ingrid zo veel mogelijk uit. Dat is waar zij mee komen. Een onwaarschijnlijke hoeveelheid nieuwe belastingen, nieuwe lastenverhogingen, nieuwe maatregelen, allemaal bedoeld om de middenklasse nog verder te treiteren.

Het eerste briljante idee van die mannen in dat kamer-tje is de handhaving van al dat sloopwerk van Kunduz. Dat betekent een verhoging van de btw, van de loonbelasting, van de verzekeringsbelasting, van de kolenbelasting, van de frisdrankenbelasting, van de leidingwaterbelasting, van de alcoholaccijnzen, van de tabaksaccijnzen, van de energiebelasting en, last but not least, een enorme verhoging van het eigen risico in de zorg. Dat allemaal onder het VVD-motto "werkend Nederland verdient belastingverlaging". Niemand die de VVD nu nog vertrouwt.

Maar dat was alleen nog maar het begin, het voorprogramma. De hoofdact kregen wij afgelopen maandag te zien. Kijk wat wij zagen. Ze hebben opnieuw een heel nieuwe serie aan maatregelen verzonnen in een frontale aanval op de middenklasse, want dat is het. Als ik het regeerakkoord met één zin mag definiëren, dan is het wel een frontale aanval op de middenklasse. Met de huurbelasting, want dat is het. De huren gaan gewoon omhoog. Het CPB zegt dat zij structureel zelfs met 10% voor bepaalde groepen omhoog kunnen gaan. De hypotheekrenteaftrek wordt beperkt, ook voor bestaande gevallen, ondanks de belofte van de VVD. En het kabinet voert de grootste nivelleringsoperaties ooit door. De hypotheekrenteaftrek, de zorgpremie, het eigen risico maar ook de stijging in de huren. De heer Rutte – ik zei het al eerder – schiet totaal door en steekt de heer Den Uyl naar de kroon. Dit is een kabinet, mijnheer Rutte, waar de bijstandstrekkers de vingers bij aflikken. De zorg wordt met een inkomensafhankelijke premie bijna helemaal gratis voor bijstandstrekkers, terwijl die peperduur wordt voor heel veel hardwerkende Nederlanders. Dat is onacceptabel. Onbegrijpelijk is ook dat het kabinet meteen voor Brussel buigt en de Hedwigepolder onder water gaat zetten. Hoe is het mogelijk? De Hedwigepolder wordt onder water gezet! Wij zullen ons daar met hand en tand tegen blijven verzetten.

Er komt ook een kinderpardon. Ik had het er al in een interruptiedebatje met de heer Rutte over. De naam "kinderpardon" is misleidend, want het zijn de ouders die ondanks afgewezen asielaanvragen met hun kinderen in Ne-

Wilders

derland mogen blijven, die worden beloond, ondanks hun leugens, met een zoveelste verblijfsvergunning. Dit is het zoveelste generaal pardon van het zoveelste slappe kabinet. Deze pardonregeling zorgt ervoor dat geen enkele afgewezen vreemdeling meer naar het land van herkomst terugkeert. Waarom zou je dat doen? Als je een kind hebt, of een kind neemt, je laat dat hier opgroeien en je gaat in de illegaliteit, dan krijg je op termijn een verblijfsvergunning. Dat is de boodschap die de VVD en de PvdA hier afgeven. Dat is leuk voor de zieligheidindustrie en alle islamknuffelaars, maar de Nederlandse burger mag het gaan betalen. Het motto luidt: bruggen slaan. Ik snap dat wel, want ik weet wie zich via die bruggen in Nederland komen melden voor een uitkering.

De schade voor een Nederlands gezin is groot. Een gezin met twee werkende ouders en drie kinderen op school wordt zwaar getroffen door Rutte II. De studiefinanciering weg, de schoolboeken niet meer gratis, de ov-jaarkaart weg, de btw omhoog, de accijnzen omhoog, de hypotheekrenteaftrek eraan, de verzekeringen duurder, de aftrek van de pensioenpremie beperkt, de kinderbijslag versoberd, en langer wachten op AOW en dat zonder partnertoeslag. Als je de pech hebt om in deze tijden als hardwerkende Nederlander werkloos te worden, dan krijg je één jaartje WW, vervolgens nog een jaar een uitkering, gekoppeld aan het minimumloon, maar daarna kom je in de bijstand en mag je je huis verkopen.

Er wordt voor maar liefst 5 miljard bezuinigd op de zieken en bejaarden, op de zorg. Het verblijf in een verzorgingshuis wordt voor belangrijke groepen geschrapt, onder meer voor dementerenden die dagelijks heel veel hulp nodig hebben, bij het wassen, bij het aan- en uitkleden, bij het naar bed gaan en uit bed gaan, bij het naar het toilet gaan. Dat is een beschaafde samenleving onwaardig. Van het budget voor de huishoudelijke hulp wordt 90% geschrapt. De dagbesteding wordt geschrapt. Het recht op zorg wordt geschrapt. Er komen 60.000 minder handen aan het bed.

Het werd mijn partij, de Partij voor de Vrijheid, ingewreven dat wij zouden zijn weggelopen uit het Catshuis. We hebben dat zo ongeveer de gehele verkiezingscampagne moeten horen. Maar vandaag moeten wij vaststellen dat het niet de PVV was die vertrok. Nee, de complete VVD is weggelopen, weg van alle stoere praatjes van voor de verkiezingen, weg van alle garanties over de hypotheekrenteaftrek, weg van alle vrome geluiden over de middenklasse, weg van alle peperdure billboards die riefen "werkend Nederland verdient belastingverlaging", weg van alle eurosceptische geluiden, weg van de harde geluiden over de massa-immigratie, en weg van alle liberale principes. Rennen, dat is wat ze doen bij de VVD, in de armen van de socialisten, de geur van het pluuche nog in de neusgaten richting de linkse lente, het land van de Europese heilsstaat, naar de jachtvelden van de gelijke kansen en de gelijke inkomens. Iedereen hetzelfde, zegt de VVD nu. Iedereen hetzelfde, iedereen hetzelfde inkomen, iedereen gelijk. De overwinning van het socialisme is compleet. Het lijkt alsof Marx gewonnen heeft. De middenklasse wordt gesloopt. Daar, tegenover de plek waar ik nu sta, zit de VVD, die daar verantwoordelijk voor is.

Mark Rutte herinnerde zich ooit een debat met Joop den Uyl, die met dat priemende vingertje zei: dat tweede kabinet-Den Uyl komt er toch. De heer Den Uyl – hij leeft niet meer – zou tevreden kunnen zijn. Spreiding van inkomsten is in goede handen bij Mark Rutte. Dit is eigenlijk niet het tweede kabinet-Rutte. Dit is het tweede kabinet-Den

Uyl. Ik hoor zacht geroffel op een bankje, maar dat mag wel wat harder!

(geroffel op de bankjes)

De heer **Wilders** (PVV):
Goed zo!

Voorzitter. Mag ik ten slotte – ik zie dat mijn tijd al bijna op is – nog wat reclame maken voor een website? Het is een website van de VVD, dus ik preek niet voor eigen parochie. Ik roep iedereen op, hier in de zaal, maar ook de mensen die thuis kijken, om eens naar de website www.redjehypotheek.nl te gaan. Deze is nog steeds in de lucht. Op die website van de VVD kun je je steun uitspreken aan een van de pijlers van de VVD. Op die website staat tot op de dag van vandaag met koeienletters: "Bij wie is de hypotheekrenteaftrek veilig?" Het antwoord luidt: "Bij de VVD." Het blijkt een grote leugen te zijn.

Dit is een kabinet van de verkeerde keuzes, een kabinet zonder ambities. Het kan anders. Dat bewees ons verkiezingsprogramma. Ons verkiezingsprogramma leverde meer banen op, minder werklozen en een begrotingstekort in 2017 dat lager is dan dat van het nieuwe kabinet. Daarnaast zien de koopkrachtplaatjes er veel beter uit, behalve voor uitkeringsgerechtigden, dan de vijf jaar krimp en ellende die dit aankomende kabinet presenteert. Het is een destructief kabinet dat eraan komt met heel veel verkeerde plannen. Al die plannen zullen wij, vijftien mannen en vrouwen sterk, dagelijks met verve, kracht en passie gaan bestrijden.

(geroffel op de bankjes)

De **voorzitter**:

Ik weet dat het ongebruikelijk is, maar ik heb toch een vraag aan u, mijnheer Wilders. Dit is het debat over het verslag van de informateurs. Gaat u nu of misschien in de tweede termijn nog een uitspraak doen over de aanbevelingen en het advies in dat verslag?

De heer **Wilders** (PVV):

Ja. Daar ben ik het niet mee eens. Alle moties die van de linkerkant komen, zullen we met kracht verwerpen.

De **voorzitter**:

Dank u wel.

Het woord is aan de heer Roemer van de SP.

□

De heer **Roemer** (SP):

Mevrouw de voorzitter. Ik ben enigszins in verwarring geraakt. Als degene die daar aan de overkant bij de VVD in de bankjes zit en die nu aan het lezen en praten is – misschien krijg ik nog zijn aandacht; ja, daar is hij! – daadwerkelijk Marx Rutte is, weet hij dat goed te verbergen. Maar goed, misschien komen we daar in de toekomst nog wel achter.

Sneller dan gedacht, ook sneller dan wij hadden gedacht, zijn de VVD en de Partij van de Arbeid tot een akkoord gekomen. Deze partijen, maar natuurlijk ook beide informateurs, verdienen een compliment daarvoor. Voor hun inzet wil ik hen dan ook hartelijk danken. In zes weken een klus klaren is een stevige opgave. Daar zijn zij in geslaagd. Anderen hadden dat nog maar voor elkaar zien

te krijgen. Waar een kaartspelletje niet toe kan leiden, zou ik zeggen.

Toen ik de regeringsverklaring las, moest ik terugdenken aan de eerste periode van Paars. De SP kwam toen net in de Kamer. De PvdA leverde de premier en de VVD het beleid, zei Frits Bolkestein toen zo mooi. Ook dit was een tijd van elkaar dingen gunnen, de techniek waarbij partijen niet over hun eigen schaduw heen springen, maar vooral over hun eigen principes. Het was de tijd waarin Wim Kok en de PvdA de ideologische veren afschudden en het neoliberalisme omarmden. Onder het eerste paarse kabinet begon namelijk de definitieve politiek van meer markt en meer zogenaamde eigen verantwoordelijkheid. De publieke sector ging in de uitverkoop, sociale voorzieningen werden afgebroken en de afstand tussen bestuur en bevolking werd groter. Toen ik dit akkoord zag, heb ik het bekeken op dit soort grote ideologische thema's. Hoe bestrijdt het toekomstige kabinet de economische crisis? Wat gebeurt er met de publieke sector en de marktwerking? Welke maatregelen worden genomen in de sociale zekerheid? Wat gebeurt er met het thema "duurzaamheid"? Hoe zorgen wij in de toekomst voor betaalbare woningen? Hoe staat het met de internationale solidariteit? Toen ik het akkoord op deze punten bekeek, dacht ik: de geschiedenis lijkt zich te herhalen. Net als toen heeft de VVD op deze grote punten aardig slim onderhandeld. Zeker, de premier moet op een aantal essentiële punten zijn beleid aanpassen, maar een fundamenteel andere weg hoeft hij niet te nemen. Rutte I wordt Rutte II. In grote lijnen blijft het beleid neoliberal. De afbraak van de sociale zekerheid en de marktwerking in de publieke sector gaan gewoon door. Zieken zijn meer geld kwijt voor minder zorg. De sociale woningbouw krijgt grote klappen. Huurders gaan fors meer betalen maar worden niet gecompenseerd, terwijl villabezitters wel worden gecompenseerd omdat zij minder hypotheekrente mogen aftrekken. Verhuurders komen in grote problemen.

Je ziet dat er behoorlijk wat is uitgeruild. Daar zitten, ook voor sociaaldemocraten, grote punten bij, punten waar de SP blij mee is. Het taboe op de hypotheekrenteaftrek is eindelijk doorbroken. Dat is pure winst. Er komt een kinderpardon. Dat is heel belangrijk voor alle jongeren die nu in onzekerheid verkeren. Het aanstaande kabinet gaat harder optreden tegen foute bestuurders en topsalarissen. Dat geeft hoop. De samenleving wil niet meer weggijken bij dit soort wangedrag. Dat straalt dit akkoord uit en daar zijn wij blij mee.

Zorgpremies worden inkomensafhankelijk. Dat principe heeft de steun van de SP, maar de uitwerking vooralsnog niet. De echt hoge inkomens worden ontzien en de middenklasse betaalt het gelag. Er zal meer wijkverpleging zijn. De heer Samsom is erin geslaagd – daarvoor verdient hij een compliment – de heer Rutte twee cruciale begrippen in de mond te leggen: eerlijk delen en nivelleren. Daar heb ik hem jarenlang nooit over gehoord. Dat is een compliment aan de heer Samsom waard.

Het kabinet heeft gekozen voor een prachtig motto: bruggen slaan. De vraag is: tussen wie wordt een brug geslagen? Met een fikse ingreep in de WW en de afbraak van de ontslagbescherming weten we in ieder geval dat er geen brug wordt geslagen naar mensen die hun baan verliezen. Door de combinatie met de oplopende werkloosheid en het ontbreken van een banenplan, of nog erger, het ontbreken van een jeugdbanenplan, voorzie ik grote drama's. Mensen die door de economische crisis hun baan verliezen, dreigen na een jaar al op bijstandsniveau uit te komen.

De WW-val wordt hard en diep. Dit is geen brug, maar een afgrond.

Ik zie ook geen brug naar ouderen of zieken. Natuurlijk ben ik blij dat de zorgpremie inkomensafhankelijk wordt, maar dat moet op een betere manier gerealiseerd worden. In de zorg wordt toch veel marktwerking doorgezet. Het is hardcore-VVD-beleid met meer marktwerking, meer macht voor de zorgverzekeraars en een hogere eigen bijdrage. Zorginstellingen gaan over de rug van een patiënt winst uitkeren aan investeerders en er zullen opnieuw ziekenhuizen verdwijnen. In de thuiszorg wordt de huishoudelijke zorg feitelijk opgeheven. Datzelfde gebeurt bij de dagbesteding. Het is een ongekende kaalslag met grote maatschappelijke gevolgen.

Ook studenten zullen vergeefs zoeken naar de brug met dit kabinet. Ze verliezen de basisbeurs en de ov-jaarkaart. Studenten leren straks vooral hoe zij uit de schulden moeten komen. Weinig bruggen zie ik ook naar de mensen in de sociale werkplaatsen. Het is mooi dat de PvdA en de VVD meer mensen aan het werk willen krijgen bij reguliere bedrijven via een quotumregeling, maar met een bezuiniging van 1,5 miljard euro – dat hoort u goed – kan dat alleen maar betekenen dat zij of onder het minimumloon moeten gaan werken, of hun begeleiding kwijtraken, of thuis komen te zitten.

Huurders en verhuurders kunnen rekenen op een brug terug in de tijd. De huren gaan fors omhoog en verhuurders worden in de problemen gebracht. Er komen minder betaalbare huurwoningen en het achterstallig onderhoud zal fors toenemen. Wij gaan met deze maatregelen terug naar de woningnood uit de jaren tachtig.

Aan de vruchten herkent men de boom. Om te kunnen beoordelen met wat voor kabinet we te maken krijgen, merk ik het volgende op. De verkiezingen waren een politieke strijd: modderen we voort op de liberale weg of kiezen we voor een sociale uitweg? Ik zie dat vooral het beleid van meer markt, meer eigen verantwoordelijkheid en hard bezuinigen wordt voortgezet en dat de politiek opnieuw minder verantwoordelijkheid neemt voor de samenleving. Het lijkt erop dat de linkerflank van de Partij van de Arbeid campagne heeft gevoerd, maar dat de rechterflank mag gaan regeren.

Onder Paars kon Bolkestein nog zeggen: de PvdA levert de premier, de VVD het beleid. Vandaag kan Rutte met een gerust hart zeggen: de VVD levert het beleid én de premier.

De voorzitter:

Mijnheer Roemer, ook u vraag ik om alstublieft nog een opmerking te maken over de voortgang van het proces. Daar gaat dit debat namelijk ook over. Het debat zou eigenlijk vooral over het proces gaan, maar daar heb ik niet zoveel over gehoord.

De heer **Roemer** (SP):

Het blijft politiek, mevrouw de voorzitter.

De voorzitter:

Ja, dat weet ik.

De heer **Roemer** (SP):

Ik wil zeker nog iets over de procedure opmerken. In tweede termijn wordt er ongetwijfeld een motie ingediend om de heer Rutte als formateur aan te wijzen. Het moge duidelijk zijn uit mijn betoog dat dit niet onze eerste keus is. Wij hadden graag iets anders gezien. Wij zullen

Roemer

het rapport dat knap in zes weken is opgesteld, voor kennisgeving aannemen.

De heer **Van Haersma Buma** (CDA):

Mevrouw de voorzitter. Ik dank de informateurs. Voor de zekerheid merk ik op dat ik de eerste spreker ben die de informateurs ook een aantal vragen zal stellen. Zij zijn tenslotte naar ons toegekomen. Ik feliciteer de informateurs en de onderhandelaars voor het snelle resultaat na de verkiezingen. Het is snel gedaan, terwijl er een heel grote opgave lag. Het was nodig om snel tot resultaten te komen, omdat Nederland zich nog steeds in een crisis bevindt: te veel schulden, te weinig banen.

Het CDA weet heel goed hoe ingewikkeld het kan zijn om compromissen te moeten sluiten en te regeren. Voor nu staat het CDA hier als vermoedelijke oppositiepartij. Ik kan nu al zeggen dat voor ons oppositie niet begint met nee zeggen tegen anderen, maar vooral met ja zeggen tegen de eigen uitgangspunten. Langs die lijn zullen wij het regeringsbeleid, als de afspraken uit de overeenkomst daadwerkelijk regeringsbeleid worden, tegen het licht houden. Ik ga daarbij uit van de begrippen die bij ons ook voor de verkiezingen centraal stonden: werk, gezin en samenleving. Aan de hand daarvan zal ik het beleid en de keuzes die door PvdA en VVD zijn gemaakt, langs de meetlat leggen.

Een crisis van te veel schulden en te weinig banen. De schulden worden aangepakt in het akkoord en dat is belangrijk. Tegelijkertijd wordt echter bijna niets aan werk gedaan. Sterker nog, structureel, op de langere termijn, leidt dit akkoord tot minder in plaats van meer werk. Nederland staat echter te schreeuwen om werk. Nederland komt weliswaar armer, maar niet sterker uit de crisis. De coalitie schept geen banen, maar alleen chagrijn. Dit is vooral het gevolg van de zorgmaatregelen die zijn overeengekomen. Voor gewone gezinnen is het een hard gelag. Gewone gezinnen met een middeninkomen zijn de klos.

Minder koopkracht in tijden van crisis is te verdienen. Daar staat het CDA ook voor, maar dan wel om banen te krijgen. Werk boven inkomen, dat kan, maar dit is nivelleren boven inkomen. Deze operatie zorgt voor een grotere nivellering dan ten tijde van het kabinet-Den Uyl. Mark Rutte vergeleek in de verkiezingscampagne Diederik Samsom nog met Den Uyl, maar hij sluit de informatieperiode af als Den Uyl. Ik denk dat veel mensen heel even stonden te juichen toen ze hoorden dat hogere inkomens meer premie gingen betalen, totdat bleek dat de inkomens van bijna heel Nederland behoren tot deze hogere inkomens. De hardwerkende Nederlander wordt de hard gepakte Nederlander. Dan heb ik het nog niet eens over de beperking van kinderbijslag, het afschaffen van de gratis schoolboeken en de studieschuld waarmee studenten worden opgepadeld. Dit allemaal alleen maar om her te verdelen en niet om meer banen te creëren.

Ik stel de volgende vraag aan de informateurs. Klopt het dat alleen al de zorgoperatie leidt tot een structurele toename van de werkloosheid van 1% à 2% op langere termijn, dus maximaal 150.000 extra werklozen door de herverdeling? Dat haal ik uit de stukken van het CPB. Zie ik dit goed?

Het is mogelijk dat er 150.000 extra werklozen zullen zijn door een operatie die helemaal geen betere zorg op zal leveren. Dit vindt plaats in een coalitie waarin de ene

partij de markt groter maakt en de andere de Staat groter maakt. Dan komt ook de samenleving in de knel. Het woord "samenleving" wordt geen enkele keer genoemd in dit regeerakkoord. Het woord "maatschappij" komt alleen maar voor in combinatie met "maatschappelijke stage", maar dan om de maatschappelijke stage de nek om te draaien. In het regeerakkoord staat veel over de zorg, maar het woord "mantelzorger" komt er niet in voor. Het woord "vrijwilliger" ontbreekt helemaal. Het woord "vrijwillig levenseinde" Het gezin komt er bekaaid af als het gaat om de zorg. De samenleving komt er bekaaid af als het gaat om steun voor vrijwilligers, steun voor mensen die hun handen uit de mouwen steken om iets voor een ander te doen.

Tot overmaat van ramp is niet de menselijke maat maar grootschaligheid het devies. Nederland wordt getrakteerd op gemeenten van minimaal 100.000 inwoners. Dan blijven er in een provincie als Zeeland welgeteld maximaal drie gemeenten over. Alleen op de Haagse tekenafel verzin je zoiets. Er staat hierbij een financiële opbrengst ingeboekt van 200 miljoen euro. Het is niet duidelijk hoeveel gemeenten moeten fuseren en welke schaal je nodig hebt om dat te bereiken. De heer Rutte sprak net over een langetermijnvisie inzake 100.000-plus-gemeenten. Wat is er concreet afgesproken voor de komende kabinetsperiode?

Ik kom op het buitenland. De houding jegens Europa is welwillend. Ik kom op een belangrijk punt uit het regeerakkoord: samenwerking in Europa, niet langs de zijlijn blijven staan maar meedoen. Het CDA vindt dit ook een belangrijk punt en wil daar steun aan geven. De Europese Commissaris voor economie en financiën krijgt meer bevoegdheden. Dat is belangrijk, zeker omdat ik mij realiseer dat Mark Rutte in de campagne nog zei: absoluut geen extra bevoegdheden naar Europa. Gelukkig springt daar iemand over zijn schaduw heen. Ik zie een kabinet dat alles zal doen om de euro te redden. Het lichtje kan op groen. De coalitie wil doorgaan met het inzetten op een wijziging van Europese richtlijnen voor asiel en immigratie. Zijn er afspraken gemaakt voor het geval die wijziging langs Europese weg niet lukt?

Ik heb ook een vraag over het Klimaatfonds en ontwikkelingssamenwerking. Deze vraag is al gesteld door anderen, maar ik stel hem aan de informateurs. Welk bedrag zal ten laste komen op het budget voor ontwikkelingssamenwerking in 2017? Met welk bedrag is rekening gehouden aan de tafel? Ik kan mij niet voorstellen dat dit maar in de lucht blijft hangen, want er is geen begroting te maken voor ontwikkelingssamenwerking als men niet weet wat het beslag in 2017 wordt.

Ik heb een vraag over de AIVD. Het lijkt klein, maar het is essentieel voor onze veiligheid: de buitenlandse taak van de AIVD. Die wordt met één penstreek van tafel geveegd en die zou dan door andere diensten moeten worden overgenomen zonder een cent erbij. Ik realiseer mij heel goed – het CDA heeft ook geregeerd – dat er dingen tussen wal en schip kunnen raken. Ik ben er echter van overtuigd dat dit niet de bedoeling kan zijn. Hoe is dit tot stand gekomen? Is dit te herstellen? Dan heb ik nog een vraag over de begrotingsregels. Er staan wel regels in over de vraag hoe om te gaan met financiële meevallers in de komende vier jaar – top! – maar er staat niet in hoe om te gaan met financiële tegenvallers. Welke regels gelden dan? Geldt de zogenaamde signaalwaarde als het tegen gaat vallen, zeg maar de kern van het strikte begrotingsbeleid van Jan-Kees de Jager?

Van Haersma Buma

Als ik dit regeerakkoord langs de meetlat leg die ik aan het begin hier presenteerde, namelijk werk, gezin en samenleving, dan zie ik een akkoord dat helaas structureel niet tot extra banen leidt, dat gezinnen een enorme rekening presenteert, met name als ze een middeninkomen hebben, en dat de samenleving eerder verzwakt dan versterkt. Ik zei in het begin al dat keuzes moeten worden gemaakt als het moeilijk is, maar hier hadden andere keuzes gemaakt kunnen en moeten worden. De VVD heeft het geld weggehaald bij haar eigen achterban en Diederik Samsom heeft het uitgedeeld aan zijn eigen achterban. En dan krijg je inderdaad een uitrustcoalitie, waarbij de ene partij wegstijgt als bijvoorbeeld hier de PvdA de zorg enorm nivelleert en de PvdA wegstijgt als er meer dan 1 miljard weggehaald wordt bij ontwikkelingssamenwerking. Maar dat is niet regeren, regeren is verantwoordelijkheden nemen. Ik roep de nieuwe formateur die straks aan gaat treden om een kabinet bij elkaar te zoeken, op een kabinet te presenteren dat verantwoordelijkheid draagt en niet de helft van de tijd wegstijgt.

De voorzitter:

Ook u vraag ik of u van plan bent – dat kan natuurlijk ook in tweede termijn – een uitspraak te doen over het vervolg van de procedure.

De heer Van Haersma Buma (CDA):

Ik had de vraag al verwacht, nadat mijn voorgangers die vraag ook kregen. Ik had de neiging om een aantal vragen aan de informateurs te stellen en om er dan in tweede termijn op terug te komen. Dan zullen we kijken hoe het debat eindigt.

De voorzitter:

Uistekend. Dank u wel.

De heer Pechtold (D66):

Voorzitter. Ook ik wacht de beantwoording af in tweede termijn.

Ik dank beide informateurs voor het feit dat ze hier zijn en ik complimenteer ze met het snelle werk dat ze samen met de collega's Rutte en Samsom hebben geleverd. Het belangrijkste nieuws: er komt eindelijk beweging in de belangrijkste dossiers, te weten de arbeidsmarkt, de woningmarkt en het openbaar bestuur. Ik ben daarover oprecht enthousiast. U kent D66 als een constructieve partij. Wij zoeken altijd naar kansen om de eigen ideeën te realiseren. Wij zien daarvoor in dit akkoord van Paars-min genoeg aanknopingspunten en dus zullen wij er de komende jaren alles aan doen om die min weg te werken, door slechte onderdelen weg te werken, door te zorgen voor concrete ambities en door het kabinet aan te jagen. Want na zes jaar stilstand is tempo hard nodig. Ik ben ook blij dat de nieuwe procedure vlotjes is verlopen. En geldt hier niet voor de critici het spreekwoord "men lijdt het meeste aan het lijden dat men vreest"? En dat doet mij deugd.

Men begrijpt, ik voel een speciale verantwoordelijkheid en daarom zie ik ook graag dat wij als Kamer leren voor een volgende keer. Hoe beoordelen de informateurs de gang van zaken? En, voorzitter, welke voornemens hebt u om het proces te evalueren? Aan het begin van de formatie wilden beide onderhandelaars een akkoord op hoofdlijnen. Nu de 81 pagina's hoofdlijnen er liggen, rijst de vraag wat het akkoord betekent voor de verhouding tus-

sen Kamer en kabinet. Daarom vraag ik de informateurs of er is gesproken over de houding richting de Kamer en over onze controlerende taak. Zijn er afspraken gemaakt die wij niet kunnen terugvinden in het regeerakkoord, ongeschreven, in sideletters, in gesealde enveloppen of in welke vorm dan ook, in afspraken onderling of met externen? En omdat we ons allemaal de discussie over de benoeming van minister Donner in de Raad van State herinneren: welke afspraken zijn er over benoemingen op functies die deze kabinetsperiode vacant komen, zoals lid van de Algemene Rekenkamer en de Nederlandse Euro-commissaris? De ruimte voor het parlement is extra relevant vanwege de wankelende basis in de Eerste Kamer. Je zou het komende kabinet in zekere zin een minderheidskabinet kunnen noemen. Het is een opvallende omissie in het verslag van de informateurs. Hun opdracht behelsde namelijk impliciet te onderzoeken of een stabiel kabinet bestaande uit VVD en PvdA mogelijk was. Op welke wijze hebben de informateurs zich verzekerd van voldoende steun in de senaat? Of sluiten zij uit dat dit tot instabiliteit kan leiden? Ik vraag dit met nadruk, want na vijf verkiezingen in tien jaar hebben wij een stabiel kabinet nodig, zeker nu.

Dit debat gaat naar mijn mening primair over het proces. Dat heb ik gisteren ook aangekondigd. Volgende week zullen wij nog uitgebreider over de inhoud spreken, maar nu is al duidelijk dat het akkoord veel plannen bevat om achterstallig onderhoud in te lopen. Dat achterstallig onderhoud is de afgelopen zes jaar opgelopen. In die periode regeerde zowel VVD als CDA, partijen die de noodzaak tot hervormen toen niet zagen of niet wilden zien. De uitwerking van de plannen zullen wij dus nauwlettend volgen en waar nodig bijsturen. Naast alle positieve opmerkingen en complimenten zie ik namelijk ook een groot gevaar: werken gaat steeds minder lonen doordat de lastendruk steeds verder stijgt. Is het een haastklus geweest, zoals wel wordt gesuggereerd? Hebben de fracties de volle consequenties van de maatregelen zoals de hogere zorgpremies wel onder ogen gezien? Stijgende zorgkosten aanpakken is prima en ook wij zijn voor een solidair systeem, maar wij voelen helemaal niets voor een maatregel die niets te maken heeft met gezonde overheidsfinanciën en ertoe leidt dat werken minder loont. Wij krijgen veel e-mails van mensen die zelf hebben berekend hoeveel zij er per maand op achteruitgaan: soms wel honderden euro's. De onderhandelaars hebben het steeds over plussen en minnen. Deze mensen voelen vooral minnen. Laten we het concreet maken. Daarom vraag ik aan de informateurs of zij de gevolgen kunnen schetsen voor het inkomen in de drie volgende normale situaties: 1. stratenmaker, inkomen € 2000 bruto per maand; 2. journalist, maaninkomen € 4000, samenwonend met een leraar op de middelbare school met een inkomen van € 3700 bruto per maand en één kind dat vier dagen per week naar de kinderopvang gaat en 3. schoolhoofd, inkomen € 6000 per maand, samenwonend met een hoofd personeelszaken bij een bedrijf met een inkomen van € 4500 per maand, twee kinderen, één gaat naar de basisschool en één gaat vier dagen naar de crèche. Graag hoor ik hierop een reactie, want dit zijn heel gewone gezinnen.

De voorzitter:

Mijnheer Krol, u komt hard aanlopen.

De heer Pechtold (D66):

En 4 ...!

Pechtold

De heer **Krol** (50PLUS):

Ik ben blij dat de heer Pechtold de vierde situatie zelf noemt, dan hoef ik er niet naar te vragen. Heel graag.

De heer **Pechtold** (D66):

De heer Krol mag het invullen.

De heer **Krol** (50PLUS):

Als de helft van de Nederlanders ouder is dan 50, mag ook worden gevraagd wat het bijvoorbeeld betekent voor de gepensioneerden.

De heer **Pechtold** (D66):

Zeker. De heer Krol mag het voorbeeld dan wel even zelf noemen. Ik heb ook nagedacht. Nou, ik zal het voor de heer Krol doen. Situatie 4: samenwonend paar, AOW, klein pensioentje, € 10.000, geen kinderen op de crèche, wel kleinkinderen.

De bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking wijst mijn fractie af. We zien namelijk een stapeling. Er gaat 1 miljard af. Daarbovenop komt nog het klimaatgeld. Daarover had ik het zojuist in het debat met Samsom. Verder noem ik nog de 250 miljoen voor defensie. Dat klopt toch? Ik vraag de informateurs de volle omvang hiervan duidelijk te maken. Hoever zakt Nederland onder de 0,7% die wij internationaal hebben afgesproken?

Voor D66 is het onverteerbaar dat onderwijs met een nul onder de streep achterblijft. Vandaag hoorde ik de collega's zeggen dat zij 700 miljoen investeren in onderwijs, maar het Centraal Planbureau komt echt uit op een bezuiniging: 900 miljoen investeren, 1 miljard bezuinigen. Voorzitter, ik geef dat uitgewerkte sommetje via u graag aan de informateurs. Ik vraag hen op dit punt duidelijkheid te geven.

De **voorzitter**:

Ik neem aan dat er geen bezwaar tegen bestaat dat dit stuk ter inzage wordt gelegd bij het Centraal Informatiepunt van de Kamer.

(Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.)

De heer **Pechtold** (D66):

Dank u wel. Het Centraal Planbureau stelt overigens dat alleen de financiële bijlage van vorige week is doorgerekend. Ik vraag aan de informateurs of daarvan een update kan komen. Waarom is niet het hele akkoord doorgerekend?

De plannen zijn bekend en nu is het zaak om die in uitvoering te krijgen. Ik zie graag afrekenbare doelen met concrete tussenstappen. Zien de informateurs dit belang ook? Hebben zij dit met de onderhandelaars besproken? Neem de Randstadprovincie. Het vorige kabinet beloofde die ook, maar na anderhalf jaar waren wij nul opgeschoten. Dat is niet voor herhaling vatbaar. Slechter dan niet opschalen, is het steeds aankondigen maar het niet doen. Daarom wil ik weten of het dit keer menens is. Wordt de Randstad opgeschaald voor de volgende Provinciale Statenverkiezingen? De heer Samsom antwoordde zojuist met "ja" op die vraag. Wordt dan bijvoorbeeld de nieuwe commissaris van de Koningin in Utrecht nu benoemd of wordt er na het vertrek van de heer Robbertsen een waar-

nemer aangesteld? Zijn hierover afspraken gemaakt met IPO en VNG?

In het debat met verkenner Kamp diende ik een aantal moties in om ook het vervolg van de formatie transparanter te maken. De eerste ging over de openbaarheid van het formatiedossier. De informateurs beschouwen hun opdracht als afgerond, maar maken dit dossier nog niet openbaar ondanks het unanieme verzoek daartoe van de Kamer. Voor het debat over de regeringsverklaring zou ik graag alsnog beschikken over deze stukken.

De tweede motie heeft betrekking op de zakelijke en financiële belangen van de nieuwe bewindspersonen. Afgelopen vrijdag ontvingen wij een brief van de premier die ons nog niet brengt waar wij moeten zijn. Nog steeds blijft voor parlement, publiek en pers verborgen welke belangen bewindspersonen hebben. Is ook dit aspect besproken? Ik blijf hierop terugkomen omdat wij willen voorkomen dat wij pas maatregelen nemen na een schandaal.

Het laatste waarbij ik toen stilstond, was de openbare beëdiging. Ik keek ernaar uit. Collega Rutte vroeg op dit punt om vertrouwen. Hij krijgt het van de D66-fractie.

Tot slot. Mijn opstelling tegenover het komende kabinet is constructief waar het kan en kritisch waar het moet, maar de onderhandelaars moeten geen mandaat claimen dat zij niet hebben. Voor de verkiezingen was het beeld: water en vuur. Kiezers hebben niet gekozen voor Rutte én Samson. Dus sta voor de keuze voor elkaar en wijs niet naar anderen. Wij zijn graag bereid om over 16 miljard mee te denken, maar flinke delen van dit akkoord maken Nederland niet sterker. Wij moeten investeren in onderwijs, de welvaart van morgen. Wij moeten niet bezuinigen op de allerarmsten in de wereld en bij de aanpak van de zorgpremie zie je wat er gebeurt als echt links en echt rechts bij elkaar gaan zitten. Dan valt het midden er tussenuit. De middengroepen betalen de rekening, de hardwerkende Nederlander. Weet u nog?

De heer **Slob** (ChristenUnie):

Voorzitter. Er zijn wel eens van die momenten en dagen dat je je afvraagt: waarom doen wij dit allemaal? Wat drijft ons in ons politieke werk? Voor mij is dat samen te vatten in één woord: gerechtigheid. Het is een woord dat wat mij betreft in kapitalen mag worden opgeschreven en uitgesproken. Dit woord weerspiegelt mijn verlangen dat er recht wordt gedaan aan mensen, aan volken en ook aan Gods schepping. Ik weet dat in mijn partij velen hierachter staan. Dat is een persoonlijke opdracht, maar ook een publieke taak. Macht, ook overheidsmacht, moet dienstbaar worden gemaakt aan de gerechtigheid. Voor mij is daarbij ook leidend een oproep die ik in de Bijbel tegenkom bij de profeet Micha. Die is al vele eeuwen geleden opgeschreven, maar nog tot op de dag van vandaag uiterst actueel: "Er is jou, mens, gezegd wat goed is, je weet wat de HEER van je wil: niets anders dan recht te doen, trouw te betrachten en nederig de weg te gaan van God." Weer dat "recht doen".

Als ik in deze tijd om me heen kijk, niet alleen in ons eigen land maar ook daarbuiten, zie ik ontzettend veel onrecht. Ik denk aan een land als Syrië, waar gisteren 134 doden vielen. Harald Doornbos houdt ons iedere dag opnieuw op de hoogte. Ik denk aan de honger in de wereld. Vorig jaar was ik op de grens van Ethiopië en Somalië, waar ik kinderen zag sterven van honger, dorst en ziek-

Slob

te. Ik denk ook aan ons eigen land, waar nog steeds zo'n 20.000 dak- en thuislozen door onze steden zwerven; en de winter komt er weer aan. Ik denk aan de snelstgroeiende bank van Nederland: de voedselbank. 30 tot 35.000 gezinnen maken daarvan gebruik. Op dit moment kent deze een maandelijks groei van 10% tot 15%. Ik denk ook aan het ongeboren leven, dat zelfs in de moederschoot niet altijd veilig is. En ik denk aan mensenhandel, aan gedwongen prostitutie, een groot maatschappelijk kwaad. Deze week nog zei de burgemeester van Utrecht, onze oud-collega Wolfsen, dat 80% tot 90% van de vrouwen in de prostitutie, daar gedwongen zit. Dat is een onrecht, dat is onacceptabel. Als dit soort dingen gebeuren, ontsteekt een vlam van grote verontwaardiging.

Afgelopen maandag hebben de onderhandelaars hun onderhandelingsresultaat gepresenteerd. Ik wil hen en beide informateurs complimenteren voor de snelheid waarmee zij hebben gewerkt. Daaruit blijkt namelijk een enorm gevoel van urgentie voor de tijd waarin wij leven. Toen ik het akkoord en de inleiding ervan doorlas, bleef toch een wat onbestemd gevoel hangen. Het is namelijk toch wel een heel zakelijke opsomming geworden van allerlei afspraken die zijn gemaakt. Ja, er worden bruggen geslagen, maar in eerste instantie vooral bruggen naar elkaar omdat de afstand wel heel erg groot was geworden. Uiteindelijk is het een wat ongelijksortige uitruil geworden. Ik heb begrepen dat er zelfs is gekwartet. Ik zie dat wel een beetje voor me. Samsom die dan tegen Rutte zegt: heb jij voor mij "Aantasting bestaande gevallen hypotheekrenteaftrek"? Waarop Rutte zegt: oké, ik heb voor jou "Fors bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking". Of misschien andersom, dat Rutte tegen Samsom zegt: als jij voor mij "Enorme schaalvergroting in bestuurlijk Nederland" hebt, heb ik voor jou "Meer nivelleren dan het kabinet-Den Uyl heeft gedaan". Misschien moet dat zo ongeveer zijn gegaan. Ik kan mij er wel iets bij voorstellen dat het zo gaat, als de afstand zo groot is en je toch verder wilt. In die politieke situatie was er ook weinig keus om het anders te doen.

Bij het debat over de regeringsverklaring, eind volgende week, zullen we waarschijnlijk wel op de inhoud terugkomen. Maar wat de kracht lijkt van deze coalitie – dat je elkaar wat gunt, dat je de verschillen niet groter maakt dan ze zijn, dat je niet in zo'n soort midden van afspraakcompromisjes terecht komt waarbij je eigenlijk niet meer weet wat je precies hebt afgesproken – zou uiteindelijk misschien nog wel eens de zwakte van deze coalitie kunnen worden. Juist in een tijd als deze moet ongehoord veel bezuinigd worden. Juist in een tijd als deze moeten partijen die gaan samenwerken, die bestuurlijke verantwoordelijkheid dragen, wel een gemeenschappelijke visie hebben, die verder gaat dan de boel maar wat bij elkaar houden. Er moet een heilig vuur zijn. Er moet een oprechte, gedeelde verontwaardiging zijn over misstanden in de wereld. En burgers moeten daarin worden meegenomen. Er wordt namelijk ontzettend veel van de burgers gevraagd in het akkoord. We hebben vandaag al veel onderwerpen besproken. Er wordt veel gevraagd van jonge mensen, van oude mensen. Het zal allemaal heel zwaar aankomen. Juist als je iets van mensen vraagt, moet je ze ook meenemen in een samenbindend verhaal. Dat moeten ze kunnen herkennen, en dan kunnen mensen pas echt die stappen zetten die van hen worden gevraagd. Dat is cruciaal. Ik geef dit de waarschijnlijk komende minister-president maar mee voor zijn regeringsverklaring, die misschien volgende week zal worden uitgesproken. Ik be-

grijp dat deze in Turkije zal worden geschreven. Kom met visie, kom met een samenbindend verhaal, dat coherent is en waarin mensen meegenomen kunnen worden.

Voorzitter. Ik wil twee zorgen over de gemaakte afspraken meegeven. Volgende week gaan we er waarschijnlijk dieper op in, maar ik wil nu al aandacht vragen voor de positie van gezinnen. Ik vind het zorgelijk wat er door de opeenstapeling van maatregelen op gezinnen en dan vooral gezinnen met modale inkomens afkomt. Dat is ongekend veel. Die gezinnen zijn echter wel belangrijk en we moeten ze niet zien als een soort economische entiteit. Het zijn namelijk de plekken waar jongeren opgroeien en waar waarden worden overgedragen. En daar moeten ouders wel toe in staat worden gesteld. Ik ben bezorgd, want het is mij niet duidelijk of ouders dat straks met dit akkoord nog wel voldoende kunnen doen.

Mijn tweede zorg is de omgang met verschillen. Kunnen wij dat in Nederland nog? Is er in Nederland nog wel ruimte voor de overtuigingen die niet behoren tot wat de meerderheid van de Nederlandse bevolking en de meerderheid van de Kamer vinden? Wij hebben een heel grote traditie in het omgaan met verschillen en gewetensbezwaren. Laten wij die alsjeblieft overeind houden! Voor dit onderwerp en voor de gezinnen zal de ChristenUnie pal blijven staan.

Ik sluit af met een paar vragen aan de informateurs. Het verslag is eigenlijk een vrij zakelijk opsomming. Ik begrijp dat, maar omdat wij voor het eerst op deze manier werken, hoor ik graag van hen of zij nog een bepaalde beleving hebben bij deze werkwijze die de Kamer bij haar evaluatie ervan zou moeten betrekken. In het verslag heb ik kunnen lezen – wij hebben dat ook in de media kunnen volgen – dat allerlei organisaties langs zijn geweest, bijvoorbeeld de VNG, het IPO, de waterschappen en de sociale partners. Hebben deze partijen ook echt zaken kunnen inbrengen of was het vooral een ontmoeting waarin werd gezegd wat de nieuwe regering gaat doen? Gelet op de eerste reacties van deze groeperingen vraag ik mij af of ze wel echt mee hebben kunnen praten over en input hebben kunnen leveren aan het regeerakkoord.

De namen van enkele ministeries worden veranderd. "Landbouw" verdwijnt bijvoorbeeld helemaal uit de naam van het ministerie. "Visserij" was al verdwenen en dat gebeurt nu ook met "Landbouw". Wat betekent dat voor de aandacht voor dit beleidsterrein? Ik vraag dat, omdat we allemaal weten dat de landbouw de op een na grootste exportsector is. Blijft die aandacht wel nadrukkelijk aanwezig na deze verandering van de taken.

Wat worden nu eigenlijk de taken van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties? Er lijkt daar een heleboel weg te worden gehaald en dan is het de vraag of een ministerspost nog wel gerechtvaardigd is als er bijna niets meer in zo'n ministerie zit. Is het misschien verstandig om de politie weer terug te brengen naar Binnenlandse Zaken? Mijn fractie zou dat een lief ding waard zijn.

Het ministerie Wonen en Rijksdiensten wordt een projectministerie. Valt de reorganisatie van gemeenten en provincies onder dit ministerie of onder Binnenlandse Zaken?

Voorzitter. Wij moeten verder! Het is heel bijzonder en zeker anders dan ik tot nu heb meegemaakt dat inmiddels de gezichten van alle bewindspersonen al in de krant hebben gestaan. Ik ben benieuwd of er nog verrassingen tussen zullen zitten, maar sommige aankomende bewindspersonen hebben al een afscheidsinterview gegeven. Ik

Slob

weet niet of dit wel zo'n goede ontwikkeling is, maar ik constateer dat het gebeurt. Ik hoop dat de formatie snel kan plaatsvinden en het lijkt mij niet meer dan redelijk dat wij daarbij het advies van de informateurs volgen, namelijk dat de voorzitter van de grootste onderhandelende fractie die taak op zich neemt en het zo snel mogelijk tot een goede einde brengt. Dus steun voor dit advies in de brief van de informateurs.

De heer **Van Ojik** (GroenLinks):

Voorzitter. Ook van mijn kant dank aan het adres van de informateurs en complimenten voor de snelheid waarmee er gewerkt is. Ik denk dat ook de Kamer een compliment verdient, wijzelf. Mede door toedoen van GroenLinks heeft de Kamer het formatieproces in eigen hand genomen. Waar sommigen chaos en ellende voorspelden, is het allemaal tot tevredenheid van in elk geval mijn fractie verlopen. De heer Pechtold sprak daar ook al over.

Ik wil graag eerst een paar vragen stellen aan de informateurs. De eerste vraag sluit aan bij iets wat de heer Pechtold ook al heeft gevraagd. Wat hebt u gedaan, heren informateurs, om dit kabinet te verzekeren van steun in de Eerste Kamer? In het verlengde daarvan: hoe kijkt u aan tegen het gegeven dat de partijen die nu een regering gaan vormen in de senaat juist geen meerderheid hebben?

Mijn tweede vraag. De informateurs zijn ongetwijfeld bekend met de motie-Halsema, waarmee de Kamer in 2010 besloot om het regeerakkoord door te laten rekenen door het Planbureau voor de Leefomgeving. Die motie werd mede ondersteund door de Partij van de Arbeid en mijn fractie. Waarom moet de Kamer daar nu opnieuw om vragen? Waarom is het planbureau niet onmiddellijk bij uw opdracht betrokken, zo vraag ik aan de informateurs.

Mijn derde vraag aan de informateurs betreft de bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking van 1 miljard. We hebben er ervaring mee. Ook het vorige kabinet bezuinigde een vergelijkbaar bedrag. Wat weten we over de effecten van een dergelijke bezuiniging? Wat kan ervan worden doorgerekend? Hoe slaat het neer in de modellen van het Centraal Planbureau? Kunnen de effecten van een dergelijke bezuiniging in ontwikkelingslanden in kaart worden gebracht?

Dan nu het akkoord zoals het afgelopen maandag is gepresenteerd. Een omvangrijk document, meer dan 80 pagina's. Anderen spraken er ook al over. Voor elk wat wils, voor de VVD, voor de PvdA en ook voor GroenLinks. Een knap staaltje werk, maar dik en vaak onduidelijk, wat mij betreft. 80 pagina's regeerakkoord met een handjevol concrete afspraken, en pagina's vol woorden waarvan we de betekenis nog niet kennen, waarin we zaken kunnen lezen waarmee we het eens kunnen zijn, maar waar we tegelijkertijd ook zien dat VVD en PvdA er een heel andere uitleg aan zouden kunnen geven. Dezelfde woorden, andere bedoelingen.

Ik geef een paar voorbeelden. "De ecologische hoofdstructuur wordt uitgevoerd, maar we nemen er meer tijd voor." GroenLinks juicht dit toe, maar ik zou er geen twintig jaar de tijd voor willen nemen; en de PvdA en de VVD? Komt er überhaupt natuur bij in de komende regeerperiode? Hoe kan dat, gezien het zeer geringe budget dat daarvoor wordt gereserveerd? Ik geef een ander voorbeeld. "Het kabinet streeft naar een circulaire economie." Hoe?

Wanneer? Of nog een ander voorbeeld. "Boeren en tuinders verdienen de ruimte om te ondernemen". Is dat een open deur? Of voorspelt het niet veel goeds? "Modernisering van de criteria voor officiële ontwikkelingshulp", zo staat er in het regeerakkoord. Modernisering? Er is maar één ding dat telt bij de criteria voor ontwikkelingshulp: worden ze aangescherpt of worden ze verruimd? Daar gaat het om. Modernisering zegt mij eerlijk gezegd helemaal niets. Misschien mag ik een laatste voorbeeld geven. "Huwelijksmigratie mag", zo staat er in het regeerakkoord, "bij een duurzame exclusieve relatie tussen partners". Wat staat hier? Hoeven mensen niet meer eerst te trouwen, zoals in feite door Rutte I nu nog steeds de eis is, en waar de PvdA erg tegen was? Hoe moeten partners gaan aantonen dat hun relatie duurzaam is? Hoe gaan we dat controleren? Moeten ze eerst drie jaar samenwonen? Of is een langeafstandsrelatie ook akkoord?

Door de vaagheid van het akkoord op vele punten is het eindpunt van de brug nog in nevelen gehuld. Iedereen kan het akkoord lezen zoals het hem of haar het beste uitkomt. Vaak is het onduidelijk wat de plannen voor mensen betekenen. Graag hoor ik hoe de informateurs hier tegen aankijken. Gaat de vaagheid van de tekst later niet voor problemen zorgen? Lopen wij niet het risico dat snelheid omslaat in onduidelijkheid, vaagheid en zorgeloosheid?

In de inleiding van het regeerakkoord schrijven de heren Rutte en Samsom dat het akkoord een zoektocht is naar het beste van twee werelden en dat zij het beste uit elkaar hebben gehaald. Wij horen het ze nu steeds zeggen: die bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking doet mij pijn, maar het moest van hem. Of: ik wilde liever de inkomensverschillen vergroten, maar dat mocht niet van hem. Dat klinkt mij niet zozeer in de oren als "het beste van twee werelden" of "het beste uit elkaar halen", maar meer als gunnen, dat gemakkelijk kan ontaarden in afschuiven, in "van twee walletjes eten"; pronken met wat je graag wilde, maar op de ander afschuiven wat je verloren hebt. Dan ben je dus uitgepraat. Dat slaat elk debat dood. Als de oppositie op elk argument dat zij tegen plannen inbrengt te horen krijgt "je hebt helemaal gelijk, het doet mij pijn, maar het moest van hem", welke ruimte is er dan nog om samen tot een gedragen en beter alternatief te komen? Ik wil namelijk wel dat wij het beste van twee werelden combineren. Omdat het wereldbeeld van de Partij van de Arbeid en dat van de VVD tegenover elkaar staan, ligt er nu een pragmatisch akkoord. De afzonderlijke onderdelen zijn van de één of van de ander. Dat oogt te gemakkelijk.

Dan kom ik nu op wat misschien het meest pijnlijk is in het akkoord: de bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking. Collega Samsom had het tijdens de campagne vaak over zijn kompas, dat wijst op eerlijk delen. Maar helaas, een kompas wijst ook altijd naar het noorden. Tegen de traditie van de partij in, laat de PvdA het zuiden nu links liggen. De bezuiniging van 1 miljard op ontwikkelingssamenwerking, na de 1 miljard die al onder het huidige kabinet is bezuinigd, is een lelijke vlek op dit regeerakkoord. De PvdA maakt de begroting kloppend op rekening van de allerarmsten, die niet kunnen stemmen of demonstren. De fractie van GroenLinks vindt dat verschrikkelijk.

Ik rond af. De Tweede Kamer gaat nu formeel een formateur aanwijzen. Ik zal ingaan op de vragen die anders misschien aan mij worden gesteld. Ik gok erop dat het onze collega Rutte wordt. De formatie wordt een formaliteit, want wie de bewindspersonen worden, is al dagen be-

Van Ojik

kend. De tijd dat journalisten en andere belangstellenden achter de dranghekken op het Binnenhof nieuwsgierig toekeken wie er bij de informateur naar binnen ging, ligt ver achter ons. Snel aan de slag, dus, en bruggen slaan. Vergeet daarbij, anders dan onder Rutte I, de oppositie niet. Ik wens de beoogde formateur veel succes.

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Voorzitter. Er is de achterliggende dagen al heel wat gefilosofeerd over "bruggen slaan". Ik had daar eigenlijk nog een heel andere gedachte bij. Het heeft ermee te maken dat het vandaag een bijzondere dag is. Ik realiseer mij dat het velen niet meer zo bekend is, maar deze dag, 31 oktober, wordt wel Hervormingsdag genoemd. Op deze dag herdenken protestanten dat vijf eeuwen geleden in de christelijke kerk opnieuw het geheim van het evangelie werd ontdekt. Helderder dan ooit werd beleefd en beleden dat er maar één brug is geslagen tussen God en mens. Eén brug tussen hemel en aarde. Die brug is Jezus Christus, Gods Zoon. Deze boodschap geldt gelukkig veel langer dan vier jaar. Dat is de sterkste basis voor een onverwoestbaar geloof en een onwrikbaar vertrouwen in de toekomst en inspireert ook voor het bedrijven van politiek vandaag de dag tot het goede zoeken voor iedereen.

Ik zeg de beide informateurs hartelijk dank voor hun inspanningen. Daarover is veel te zeggen en natuurlijk geldt dat ook de onderhandelaars cruciaal waren voor het uiteindelijke succes, maar ik denk dat wij ook kunnen zien dat hier twee professionals aan het werk zijn geweest in dit team informateurs. Daarvan zeg ik: chapeau!

Een procedureel punt is het informeren van de Koningin in de nieuwe formatieprocedure. Het lijkt de SGP de koninklijke weg als ons staatshoofd ook voortdurend geïnformeerd wordt over het verloop van de informatie-, nu formatieprocedure. Dat is niet alleen hoffelijk maar ook constitutioneel aangewezen omdat de Kamer veel kan doen en nieuwe stappen kan zetten in de procedure, maar het constitutioneel natuurlijk wel zo is dat bij Koninklijk Besluit de leden van een nieuw kabinet worden benoemd.

In de liefde schijnt het zo te zijn dat tegenpolen elkaar aantrekken. In de politiek is het blijkbaar niet geheel anders. VVD en PvdA hebben gewerkt aan een van de kortste formaties van na de Tweede Wereldoorlog. Hoe dicht er bij elkaar komen, hoe sneller het gaat. Ik wil graag mijn complimenten uitspreken voor die voortvarende aanpak. Die snelle aanpak, waar ook van allerlei kanten op werd aangedrongen, doet recht aan de moeilijke financiële situatie en is ook nodig voor de fundamentele vragen waarmee wij vanuit Europees niveau in aanraking komen.

De SGP waardeert het dat er is ingezet op het zo snel mogelijk op orde brengen van de overheidsfinanciën. Dan zijn bezuinigingen pijnlijk, maar op zichzelf wel noodzakelijk. Dat met kracht en met voortvarendheid wordt gestreefd naar het gezond maken van die zieke overheidsfinanciën, heeft dan ook onze steun. Positief vind ik het ook – en dan stop ik zo langzamerhand echt met complimenten – dat wordt gepoogd om daadwerkelijk hervormingen tot stand te brengen, wat minder vergaand dan de Hervormingsdag waarover ik het net had, in de zin van de noodzakelijke maatregelen op de woningmarkt en de arbeidsmarkt. Dat dat niet geschuwd wordt, vinden wij een goede zaak. Wij komen elkaar nog wel tegen bij de

uitwerking en bij de vraag hoe nu een en ander zijn beslag gaat krijgen.

Eén vraag wil ik nog wel aan de informateurs stellen, namelijk in hoeverre nu ook aandacht is besteed aan de uitvoerbaarheid en de flexibiliteit van de plannen. Want wat wij in het verleden zagen bij nogal wat formaties is dat in tijden van onderhandelingen afspraken werden gemaakt, maar dat later werd vastgesteld dat het voor dat bedrag eigenlijk helemaal niet kan, dat dan eigenlijk alles in beton gegoten was en dat het heel moeilijk was om daarop terug te komen. In hoeverre is nu de uitvoerbaarheid gecheckt bij de bedragen die genoemd zijn? Als dat niet tot op de laatste komma al kan worden nagegaan, is dan wel voldoende flexibiliteit ingebouwd om daar op een later moment nog op terug te kunnen komen?

Ik zei het al, naast complimenten wil ik ook zorg en kritiek uitspreken. Wij maken ons onder dit gesternte zorgen over de omgang met christelijke waarden en klassieke vrijheden. Ik noem de ferm uitgesproken onwil om ongeboren kinderen beter te beschermen, de ondergraving van de positie van de zondag, het doelbewust uitsluiten van gewetensbezwaarde trouwambtenaren en het knagen aan de vrijheid voor het christelijk onderwijs, waaronder het benoemingsbeleid en de lesinhoud. Het motto van VVD en PvdA is bruggen slaan. Ik hoop wel dat het nieuw te vormen kabinet ook bruggen wil slaan naar de diepgewortelde christelijke levensovertuiging, zoals die ook wordt beschermd in grondrechten. Ik hoop wel dat het nieuw te vormen kabinet ook een antenne heeft voor de christelijke bevolkingsgroep en dat wij dat ook gaan merken.

Kritisch ben ik ook over de forse structurele bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking. Voorkomen moet worden dat wij de rekening van onze crisis gaan leggen bij de meest kwetsbaren op deze wereld. Bestaat niet het risico dat de afdrachten aan multilaterale kanalen waarvan de effectiviteit mager is, bijvoorbeeld de grote VN-organisaties, onaangetast blijven vanwege langetermijnverplichtingen, terwijl goed presterende maatschappelijke organisaties worden afgeknepen?

Dankzij de inbreng van de VVD en de PvdA is er volop aandacht voor de markt en de overheid, maar er is natuurlijk meer dan dat. Is de aandacht voor maatschappelijke organisaties gewaarborgd? Is er oog voor het belang, de rol en de noodzaak van de versterking van gezinnen? Terecht is al door veel woordvoerders aandacht gevraagd voor de financiële positie van met name de middeninkomens, de gewone burger zonder topinkomen, die tegelijkertijd buiten iedere toeslag valt. Er wordt gesnoeid in de kinderbijslag. Voor schoolboeken moet worden betaald. Gezinnen met middeninkomens zullen er hard op achteruitgaan. Met name de inkomensafhankelijke zorgpremie tikt heel hard aan. Is nu echt voorzien en is het de bedoeling dat de middeninkomens in fiscale zin het toptarief gaan betalen, in plaats van de allerhoogste inkomens? De hoogste marginale belastingdruk komt tussen de € 56.000 en € 68.000 aan inkomen te liggen. Is dat beoogd?

Ik vraag ook aandacht voor de positie van vooral kleinere ondernemers. De landbouw verdwijnt uit beeld in de naamgeving van het ministerie, hebben wij al gehoord, maar wat betekent dat voor de aandacht voor boeren en tuinders?

We hebben het niet alleen over het binnenland, maar ook over het buitenland. In het regeerakkoord is veel geregeld, maar flink wat ook niet. Ik vraag de informateurs, met het oog op de stabiliteit van het nieuw te vormen ka-

Van der Staaij

binet, in hoeverre aandacht is gegeven aan punten waar bij de PvdA en de VVD een eind uit elkaar liggen, bijvoorbeeld op nogal wat onderwerpen van buitenlands beleid. Het vorige kabinet stond op cruciale punten pal voor het bestaansrecht van Israël, en terecht, maar hoe zullen VVD en PvdA hiermee omgaan? Het regeerakkoord is zeer zuinigjes op dit punt.

Ik sluit af. Waardering, maar ook pittige kritiek. Wij zullen ons verzetten tegen plannen die niet deugen. Wij zullen steun geven waar dat verantwoord kan. Dan nog de procedurele kwestie: hoe nu verder? Het lijkt mijn fractie een logische procedurele stap, maar ook niet meer dan dat – het gaat niet om een soort van vertrouwensvotum van de Kamer, maar om een volgende stap in de procedure – dat er, indachtig het advies van de informateurs, een formateur wordt benoemd.

Mevrouw **Thieme** (PvdD):

Ik dank de informateurs voor de toezending van het verslag en de aanbevelingen. Mijn fractie neemt die voor kennisgeving aan. Ook de complimenten van mijn fractie over het tempo waarin de beide informateurs dit kabinet in elkaar hebben gespijkerd. Je kunt van vegetariërs veel zeggen, maar niet dat ze traag werken.

Snelheid is zeker niet het enige criterium dat beoordeling verdient. Verschillende betrokkenen bij het formatieproces meenden de verkiezingsuitslag zo te moeten duiden dat de kiezer de heren Rutte en Samsom samen in één regering wilden zien. Ik blijf even bij de snelheid: al is de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt haar wel. Samsom en Rutte hebben alles gedaan om de uitgangspunten van de ander als een ramp voor het land te omschrijven. Geen van de 2,5 miljoen kiezers die op de VVD stemden, beoogde daarmee tot uitdrukking te brengen dat er geregeerd zou moeten worden met de PvdA. Geen van de 2,3 miljoen PvdA-stemmers wilde daarmee het kabinet-Rutte II mogelijk maken. De kiezers op de overige partijen wilden ook geen Rutte II, want anders zou er sprake zijn van een wel zeer wonderlijke wijze van strategisch stemmen. We mogen dus vaststellen dat er niet één kiezer was die op 12 september tot uitdrukking heeft gebracht dat een kabinet-Rutte II in de nu gepresenteerde samenstelling zijn eerste voorkeur had. Het is een synergie van water en vuur die nu als de magie van een goede kernfusie wordt gepresenteerd. Ik wil graag van de informateurs weten tot op welke hoogte zij voor zichzelf een rol zagen weggelegd om te waken over de houdbaarheid van de te smeden coalities. Elkaar iets gunnen is natuurlijk niet hetzelfde als het hebben van een gezamenlijke visie.

“We onderhandelen met planeet aarde. En dat is een keihard tante, die praat niet terug, die warmt op.” Dat was Diederik Samsom in 2008. In zijn pleidooi De opkomst van het dikke-ik pleitte Samsom voor een geheel andere koers: laat de PvdA een echt alternatief verhaal gaan uitdragen, een verhaal waarin bescheidenheid en solidariteit centraal staan en technologische expansie en marktdynamiek een toentje lager zingen. Helaas is van dat bewustzijn in dit onderhandelingsresultaat weinig terug te vinden. Het had gekund in Samsom I, dat nu toch echt definitief verkeken is, maar niet in Rutte II.

Er wordt een sfeer gecreëerd, zo merk ik ook vandaag weer, dat het een geweldige prestatie is om de politieke verschillen tussen de VVD en de Partij van de Arbeid te overbruggen. Dat is knap, maar de vraag is of de wereld

dat nodig heeft. Heeft Nederland dat nodig? Waarom juist de grootste verschillen uit het politieke spectrum overbruggen in plaats van op zoek gaan naar partijen die meer ideologische overeenstemming hebben? Had het niet meer voor de hand gelegen om eerst een meerderheid te zoeken in de kring van geestverwanten van de heer Rutte, als dat niet mocht lukken in de kring van de geestverwanten van de heer Samsom en als dát niet mocht lukken te proberen de grootst mogelijke politieke kloof in het Nederlandse politieke bestel te overbruggen? De drift om te mogen regeren lijkt belangrijker dan de inhoud. De poppetjes waren zeer kort na de verkiezingen al bekend. Daar is vervolgens een regeerakkoord bij gezocht. Dat weten we na Pauw & Witteman van afgelopen maandag, waarin de toekomst ons allen leek toe te lachen bij monde van de heren Rutte en Samsom.

Het zijn de wittebroodsweken waarin beide partners nauwelijks oog lijken te hebben voor de noden van anderen en de toekomst van ons land. Regeren is kennelijk geen vooruitzien, maar liefde die zich blind lijkt te staren op het mogelijk maken van het onmogelijke. Als er dan geen close harmony gezongen kan worden, dan maar een canon waarin op het ene moment de heer Rutte een ode mag brengen aan wat Samsom het rechts rotbeleid noemt en waarin Samsom in een volgende strofe mag jubelen over wat Rutte een ramp voor het land noemde. Dit is een volstrekt nieuw experiment, waarvan de geringe kans van welslagen veel en vaak moet worden weggelachen met triviale details, zoals het favoriete Indische eethuisje waar de heren elkaar hebben leren kennen, de nieuwe Le Bistroquet, maar dan Indisch. We hebben meer gehoord over wat Samsom en Rutte hebben gegeten gedurende de onderhandelingen dan over wat zij aan het wereldvoedselprobleem gaan doen of aan de noodzakelijke verandering in het consumptiepatroon van het Westen.

Het is toch onbegrijpelijk dat we al jaren horen dat Europa bepalend zal worden voor de toekomst van ons land, onze hypotheek, onze baan, ons spaargeld, ons pensioen, ons onderwijs, ons milieu en onze natuur, maar dat Europa in het voorliggende regeerakkoord slechts één karige pagina 13 beslaat. Er staat niets over de immense gevolgen voor de Nederlandse begroting wanneer er opnieuw steun aan de Grieken, de Cyprioten of andere lidstaten gegeven moet worden. Mijn vraag aan de informateurs is: is dat aspect vergeten of bewust weggelaten of weggelachen? Graag een reactie daarop.

Bij steeds meer kiezers ontstaat de indruk van lokale rookgordijnen waarachter de trein van Europese eenwording doordendert. Tijdens de verkiezingscampagne is het thema van Europese eenwording en de Europese crisis nauwelijks aan bod gekomen. Het is zelfs zorgvuldig buiten de discussie gehouden. Het regeerakkoord dat voorligt lijkt hetzelfde uitgangspunt te hebben, ondanks de immense gevolgen van de op handen zijnde Europese keuzes. Dat vraagt om een duidelijke toelichting. Die heeft mijn fractie tot dusverre gemist. Daarover volgende week meer.

Bij Pauw & Witteman werd bekend dat informateur Bos thuis een kwartet heeft gefabriceerd met onderwerpen die interessant zouden kunnen zijn voor de beoogde coalitiepartijen in het kader van “iedereen wat gunnen”. Dat spel verdient hier nadere toelichting. Want wat stond er op de kaartjes? Welke kaartjes zijn er weggegooid? Stond er op een van de kaartjes een milieuminister of een minister voor duurzaam voedsel? En welke kaartjes zijn zoekgeraakt of op de stapel van “niet relevant” of “geen priori-

Thieme

teit" terechtgekomen en om welke reden? Graag een ander inkijsje van informateur Bos.

Mijn fractie heeft kritiek op het fragmentarische akkoord, dat op tal van punten de synergie van water en vuur ademt, maar wil ook graag een compliment maken aan alle betrokkenen voor het verbod op wilde dieren in circussen en voor het invoeren van strengere straffen voor dierenbeulen. Het is de derde maal sinds 2006 dat er überhaupt over dierenwelzijn geschreven wordt in een regeerakkoord. Het getuigt absoluut van moed van de opstellers om de smalende reacties van de mensen die niets met het welzijn van dieren hebben, te weerstaan. Een groot compliment is hier op zijn plaats.

Voor een ander thema dat dieren zeer raakt, de veehouderij, zullen volgens het regeerakkoord de uitkomsten van de commissie-Van Doorn als vertrekpunt worden gekozen. Daan van Doorn zei bij de presentatie van het rapport, ik citeer: Willen wij internationaal een bijdrage leveren aan de wereldvoedselproblematiek en in 2050 meehelpen meer dan 9 miljard mensen te voeden en we doen dat traditioneel op de wijze waarop wij dat vandaag de dag doen, dan hebben we vier aardes nodig; de opdracht is om het met een halve aarde te doen. Zulke ambities zijn niet te realiseren met een intensivering van de veehouderij, maar met een paradigmaverandering in de richting van meer plantaardig voedsel. Voor veel mensen is dat nog een brug te ver. Van de twee informateurs, die ten minste driemaal daags die keuze al in hun persoonlijk leven gemaakt hebben, zou ik graag een nadere duiding horen van het overnemen van de uitgangspunten van de commissie-Van Doorn.

We maken ons zorgen over de slappe ambities voor de natuur. Sterker nog: het Groene Hart wordt opgeofferd. Nog maar heel kort geleden was de Partij van de Arbeid nog een fel tegenstander van de Blankenburgtunnel. Bij elke actie tegen de Blankenburgtunnel was de Partij van de Arbeid een trouwe gast. Er werd meegeprotesteerd met de tegenstanders: Blankenburgtunnel Nee. Op de website van de lokale PvdA-afdeling in Maassluis staat zelfs, ik citeer: "De aanleg van de Blankenburgtunnel is voor de PvdA onbespreekbaar." De aantasting van natuur, recreatie en leefbaarheid door deze weg was voor de Partij van de Arbeid onacceptabel, maar de zucht naar regeren is blijkbaar groot, erg groot. Een bulldozer vernietigt in korte tijd de idealen alsof ze nooit hebben bestaan. De Blankenburgtunnel zal worden aangelegd en de kiezers staan in de kou. Zo lijkt het ook met de verbreding van de Ring Utrecht bij Amelisweerd te gaan.

Evenals bij de vorige ronde moet ontwikkelingssamenwerking procentueel het meest inleveren. Waar is het einde? Raakt de nood van mensen ver weg ons nog, of is de vraag alleen: hoe komt Nederland de winter door? De titel van het regeerakkoord dekt niet de lading voor ontwikkelingssamenwerking. De brug lijkt opgehaald te worden en de verbinding met minderbedeelden verbroken. De bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking overtreffen de plannen die VVD, CDA en PVV dit voorjaar hadden verre. De bezuiniging is niet de 1 miljard die nu hardop wordt genoemd, maar loopt op tot 2 miljard, omdat de internationale milieuafspraken nu expliciet zijn ondergebracht bij ontwikkelingssamenwerking. Bij een stevige internationale ambitie hoort een stevig budget dat effectief besteed wordt. Of je dat nu doet vanuit internationale solidariteit of vanuit welbegrepen eigenbelang, de uitdagingen op internationaal niveau zijn enorm. Nederland heeft jarenlang een voortrekkersrol gespeeld, maar legt die rol nu duide-

lijk neer. Zweden, Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk doen allemaal veel meer dan wij. Dat geldt ook voor Ierland en Finland. Ik vraag de informateurs hoe die keuze is gemaakt. Waarom moesten juist de allerzwaksten het ontgelden in dit regeerakkoord?

Sheila Sitalsing schreef vanochtend in de Volkskrant, ik citeer: "Het wordt spannend hoelang Rutte en Samsom het fijne gevoel nog kunnen vasthouden. Ervaring met het Kunduzakkoord leert dat het opbouwen van volkswede na een aanvankelijke huppelstemming niet zo vreselijk lang nodig heeft. Een week ongeveer." Volgende week praten we verder.

Voorts ben ik van mening dat er een einde moet komen aan de bio-industrie.

De heer **Krol** (50PLUS):

Mevrouw de voorzitter. Neemt u mij niet kwalijk dat ik als vertegenwoordiger van een nieuwe partij in de Kamer van dit gehele debat niets begrijp. Vroeger zou de Koningin op dit moment tegen de informateur gezegd hebben: dank u wel, ik ga nu een formateur bellen. Nu praten wij hier al bijna zes uur over wat op het schema "het eindverslag van de informateurs" heet. De collega's hebben het echter vooral over de inhoud van het regeerakkoord gehad. Doen we het volgende week dan nog maar een keer over? Het komt allemaal zo rommelig op mij over en ik vrees dat dit ook voor de mensen thuis geldt.

Ook de nieuwe procedure die voor het eerst werd gevolgd – ik ben een buitenstaander; 50PLUS was er nog niet bij toen deze afspraken werden gemaakt – is mij volstrekt niet helder. De Kamer en niet de Koningin nam het initiatief, maar de spelregels moeten nog worden geschreven. Op welke momenten wordt het staatshoofd wel of niet geïnformeerd? Wat mag wel, wat mag niet, openbaar of achter gesloten deuren? Wat gaat de formateur straks doen? De burger fronst zijn wenkbrauwen. In alle kranten, op radio en tv hebben we allemaal de lijstjes van de aanstaande ministers en staatssecretarissen al gezien. Enkele collega's heb ik al gefeliciteerd. Waarom zat dat lijstje niet gewoon als bijlage bij de 81 pagina's van het regeerakkoord? Dan was het nóg sneller gegaan.

Aan de ene kant ben ik blij met die snelheid, maar aan de andere kant verontrust me die. De heren Samsom en Rutte komen op mij over als de twee jonge honden die ik thuis heb. Een maand geleden stonden ze fel tegen elkaar te blaffen, maar nu liggen ze met elkaar in een mandje. Maar voor je het weet, is het weer knokken. Voor die honden is het dan maar goed dat er iemand van buiten is die af en toe de een en dan weer de ander op zijn plaats zet. Juist in een periode waarin die twee aan elkaar moeten wennen, is dat wel heel prettig. Vroeger was die taak weggelegd voor de Koningin, maar nu hebben ze een van de betrokken aangewezen.

Laat ik heel eerlijk zijn: het gebeurde succesvol en voortvarend. Hoe zou het echter zijn gegaan als het niet was gelukt om deze twee jonge honden, die een maand geleden nog zo agressief op elkaar reageerden, bij elkaar in een hok te krijgen? Is het een toevalstreffer? Hoe gaat het de volgende keer als we weer tegenpolen met elkaar moeten verbinden? Zou een toezichthouder van buitenaf dan niet veel logischer zijn? In elk geval vind ik dat er spelregels moeten komen. Nu ging het allemaal snel en onwaarschijnlijk soepel, maar dat is in mijn ogen geen garantie voor de toekomst. 50PLUS wil dat er regels komen.

Krol

Kunnen de informateurs mij bevestigen of dat dienstbaar zou zijn? Ik hoor graag van de informateurs of zij 50PLUS kunnen verzekeren dat de gevolgde procedure, zonder vastomlijnde regels, ook voor de komende formaties aanbeveling verdient. Ik vrees dat de volgende formatie vast geen vijf jaar op zich laat wachten, nu er voor deze combinatie geen meerderheid in de Eerste Kamer is.

Laat ik ook iets over de inhoud zeggen, nu alle anderen dat gedaan hebben. Al op pag. 1 van het regeerakkoord wordt het begrip "betrouwbare overheid" geïntroduceerd. Ik word altijd achterdochtig als een kabinet zichzelf etiketten opplakt. Was de DDR werkelijk zo democratisch? Ook het woord "betrouwbaar" moet je van de burger verdienen en niet jezelf toebedelen, lijkt mij. Hoe betrouwbaar is een overheid die eerdere beloftes over de AOW breekt, niet met de toelichting dat het beter is voor de betrokkenen, maar enkel en alleen omdat het noodzakelijk is om financiële tegenvallers op te vangen? Dat gebeurde uiterst onbetrouwbaar. In het Kunduzakkoord werd het versneld en nu plotseling nog eens extra versneld. Mensen krijgen niet wat ze is beloofd en waar ze op hebben gerekend. Veel ouderen vallen in een financieel gat. Dat kan ik niet betrouwbaar noemen.

Ik kom op het ingrijpen in de hypotheekrenteaftrek. Is dat betrouwbaar van de overheid? De VVD beloofde dat er niets zou veranderen, maar het gebeurt nu toch. Let op: 50PLUS was een van de eerste partijen die vonden dat er iets aan de hypotheekrenteaftrek moest veranderen, maar toch niet voor bestaande gevallen? Daar heeft de regering in het verleden immers veel beloftes over gedaan. Mensen zouden moeten kunnen rekenen op een betrouwbare overheid. Dit is niet betrouwbaar. Denk maar eens aan een jong gezin met een hypotheek en de daarbij horende beloftes van de overheid. Naast alle lastenverzwaringen, minder kinderbijslag en op het loonfront de nullijn, zal dit betekenen dat zo'n gezin per maand al snel € 650 meer aan kosten voor de kiezen krijgt. De VVD en de Partij van de Arbeid durven dat betrouwbaar te noemen?

De premier beloofde in 2010 aan de vooravond van de gemeenteraadsverkiezingen dat de ozb in gemeenten waar de VVD in het college zou komen, niet omhoog zou gaan. Betrouwbaar? Het bleek een loze belofte. Gemeenten krijgen verregaande beleidsvrijheid en worden verantwoordelijk voor een flink deel van de ouderenzorg. In de afgelopen periode bleek al dat gemeenten, die al te maken hebben met forse kortingen op het budget, die taken niet zomaar aankunnen. Dat zal helemaal moeilijk worden als veel gemeenten volgens deze plannen moeten samenvloeien en de burger moeten gaan bedienen met minder geld. Hoe betrouwbaar is dat? De vanzelfsprekende zorg waar de burger op kon rekenen, verdwijnt in een rijk land als Nederland. Is dat betrouwbaar?

Zo zou ik door kunnen gaan, maar dat past misschien beter volgende week bij het debat over de regeringsverklaring. Ik wil wel graag kwijt dat 50PLUS zich ergert aan de "kleinschraperigheid" van deze plannen. Mensen moeten € 50 gaan betalen als ze zonder verwijfsbriefje naar de eerste hulp gaan. Stel dat je 's avonds uitglijdt, iets hebt gebroken, bij een verkeersongeluk bent betrokken, onwel bent geworden of bent aangevallen. Moet je dan eerst op zoek naar een huisarts of een dokterspost voor een verwijfsbriefje?

De versoepeling van het ontslag treft vooral ouderen. Dat zegt niet alleen 50PLUS, maar ook diverse deskundigen en ouderenbonden zeggen dat in koor. Laten we ons juist inzetten om mensen langer aan het werk te houden,

opdat ze hun kennis en vaardigheden kunnen overdragen aan jongere generaties. In technische beroepen is een chronisch gebrek aan jongeren die met behulp van hun leermeester een belangrijke bijdrage aan onze economie zouden kunnen leveren. Veel bedrijven zijn daarbij gebaat. Dit "RutSom-kabinet" zegt dat het voor eerlijk delen is. Ik ben blij dat de collega van het CDA gevraagd heeft om een aantal voorbeelden door te rekenen. Collega Pechtold vroeg drie voorbeelden, waar hij gelukkig op mijn verzoek nog een vierde aan toevoegde. Er mag wat mij betreft ook best gekeken worden naar iemand met een redelijk pensioen. Wat gaat hij erop achteruit, zeker nu hij ineens een veel hogere bijdrage moet gaan betalen?

Ik sluit af met de mededeling dat ik gelukkig ben dat er veel bruggen worden geslagen. In de mailbox van 50PLUS zie ik dat veel van onze leden denken dat dit nodig is, omdat ze bang zijn dat ze er straks onder zullen moeten slapen.

De voorzitter:

De informateurs hebben aangegeven dat zij enige tijd nodig hebben voor het voorbereiden van de antwoorden. Ik denk dat dit ook te maken heeft met de rekensommen die zij hebben opgekregen van de heer Pechtold.

We zullen in de tussentijd in ieder geval de heropening van het debat over de wijziging van de Wet aanvullende regels veiligheid wegtunnels houden en het VSO Budgettaire korting in de jeugdzorg. Het debat met de informateurs zullen we hervatten om 17.00 uur.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Voorzitter: Bosma